

PARLEMENTAIR STELSEL OP DE SCHOP ICT SLUIT BURGER EN OVERHEID KORT. PARLEMENT GEPASSEERD?

JACOB VAN KOKSWIJK

De informatietechnologie biedt veel mogelijkheden en heeft ook invloed op onderlinge relaties, bijvoorbeeld tussen overheid en burgers. Grote hoeveelheden informatie staan iedereen snel ter beschikkingen door interactieve contacten, burgers kunnen digitaal hun beklag doen bij de overheid en deze kan hen daarna op maat bedienen. De auteur stelt zich de vraag of de overheid nog wel kan reageren op de snelle ontwikkelingen op het gebied van de informatietechnologie. Of haalt ICT de overheid op den duur in?

‘Tijdens een persconferentie in de virtuele wereld verstoorden twee ‘punk-achtigen’ het praatje van de Zoetermeerse wethouder Bé Emmens (Economische Zaken). Eén van de twee punkers ging zelfs helemaal uit de kleren. Een medewerker van de gemeente haastte zich om met een klik op de muis de virtuele relschopper uit het stadhuis te verwijderen. De persconferentie verliep verder ook zeer chaotisch. Allerlei avatars praatten door elkaar heen, zodat Emmens onmogelijk alle vragen kon beantwoorden. De irritatie liep bij de wethouder zo hoog op dat hij de aanwezigen schreeuwend tot de orde riep. Na een paar minuten had Emmens er genoeg van en beëindigde de bijeenkomst met de mededeling dat hij de persconferentie in de echte wereld wilde voortzetten.’¹

Dit tafereel is de werkelijkheid van nu en schetst de toekomst voor de relatie tussen overheid en burger. Burgers mengen zich dwars door alle protocollen en barrières heen in officiële kanalen, persconferenties monden uit in chaos, bestuurders verliezen zich in schreeuwen en ambtenaren nemen het digitale heft in handen. De kenmerkende eigenschappen van informatietechnologie, zoals transparantie van gegevens en netwerken, snelle verwerking van gegevens, en interactieve contacten

maken het mogelijk om grote hoeveelheden informatie direct te verwerken en te gebruiken, en om interactief contacten te onderhouden op basis van demografische en/of geografische kenmerken. Duizenden burgers klagen digitaal bij de overheid en de staat bedient ze op maat.

Er is al veel geschreven en voorspeld over de combinatie overheid en ICT. Ondertoon van de meeste betogen is dat de eigenschappen van de informatietechnologie de overheid tot meer openheid, ordening en versnelling in bestuur dwingt. Geen van de toekomstvoorspellingen heeft het over een situatie waarbij het parlement overbodig wordt. Toch is dat een serieuze optie als we de ontwikkelingen volgen. Na introductie van ICT komt in alle soortgelijke processen een rechtstreeks contact tot stand tussen de burger als consument en het bedrijfsleven. Schoorvoetend komen nu ook de eerste rechtstreekse digitale contacten tussen burgers en overheidsvertegenwoordigers tot stand. Ministers en ambtenaren komen van hun troon en bellen, mailen en chatten met de ‘klant’. Burgers vullen de kieswijzer in en reageren op blogsites. Mediation software destilleert een gemiddelde mening uit het betreffende publiek en baant de weg voor draagvlak van beslissingen. Moderne communicatietoepassingen houden interactief contact met geselecteerde segmenten van de bevolking, en brengen de gevoelens in gewogen en gedocumenteerde beslispunten op tafel van de regeerders en uitvoerders.

Computerprogramma’s sturen, controleren en sanctioneren zowel de ingezetenen als de overheidsdienaren. Dat alles is onderling verbonden met een ubiquitair (alomtegenwoordig) netwerk. Heeft een parlementariër dan nog wel nut?

TUSSEN BURGER EN OVERHEID ROEST EEN PARLEMENT
Als we kijken naar de wettelijk vastgelegde taken van het parlement², namelijk wetgeving, controle, klachtafhandeling en voordrachten, is merkbaar dat burgers bij veel van

deze taken een parallelweg hebben gevonden. Laten we die stuk voor stuk eens aan de orde stellen.

WETGEVING

Onze samenleving transformeert in snel tempo naar een digitaal gebaseerde gemeenschap. Reguliere wetboeken voorzien nauwelijks in de digitale wereld. Dat is ook niet (meer) nodig, dus erover stemmen ook niet. Er is een nieuw soort regelgeving ontstaan: de software code: regel, toezicht en sanctie ineen. Voorbeeld: 'gij zult geen plagiaat plegen' is een sociale norm. Geen kopie zonder toestemming van de rechthebbende. Zoiets is ook in de auteurswet vastgelegd. Maar de meest effectieve beperking is te vinden in Digital Rights Management, waarbij de computer weigert om de kopie (zichtbaar of bruikbaar) te maken, en intussen de kopieerpoging registreert en via mediaplayer en het internet doorgeeft aan de rechthebbende. Naarmate ICT ook andere technologieën verbetert, komt in het kielzog de softwarewet voor een nieuwe heerschappij.

CONTROLE

Delibereren en debatteren, dat is wat het parlement veelal rondom het beoordelen van besluiten van het kabinet doet. Weinig efficiënt. Argument uitwisseling en besluitvorming. De overheid volgt de weg van de multinationals in het transparant – en dus controleerbaar – maken de activiteiten. Hoe meer gegevens digitaal beschikbaar zijn, hoe beter de controle op afstand kan plaatsvinden. Wanneer de data ook realtime online toegankelijk zijn, kunnen parlementslid en burger de overheid volgen, controleren en zonodig van repliek dienen. Slimme applicaties kunnen – net zoals nu al bij beurskoersen en in het bedrijfsleven gebeurd – aan de hand van thresholds en benchmarks het verloop volgen. Als dit eenmaal is ingeregeld, is de controle door weinig parlementariërs en door veel burgers effectief te doen. Het recht op inlichtingen uit onze grondwet devalueert.

KLACHTAFHANDELING

Geavanceerde software is in staat om brieven te lezen en telefonische boodschappen te analyseren op aard en urgentie, om vervolgens daarop via vraag en antwoord scripten te reageren. Bij grote bedrijven, maar ook bij bijvoorbeeld de IBG wordt de dagelijkse stroom aan vragen

van een bijpassend antwoord voorzien, veelal zonder dat er een mens aan te pas komt. Uit de 'correspondentie' worden de hot-topics gehaald die via een zelflerende module weer aan het beantwoordingsysteem worden toegevoegd. Daarbij komt dat burgers door alle informatie-uitwisseling op internet vaak beter de weg weten naar instanties dan de kamerleden. Besluitvorming over heikle punten en arbitrage in geschillen kunnen worden afgehandeld door de 'intelligent agents' van de mediation software. Overleg tussen personen kan met vergaderapplicaties in gestructureerde banen worden geleid om vervolgens op efficiënte wijze tot een gedragen standpunt te worden gecompriëerd.

VOORDRACHTEN

Omdat uit de praktijk blijkt dat het parlement doorgaans de voorgedragen voordrachten volgt, kan deze taak geruisloos worden omgezet in een SMS-je met hyperlink, waarin de gegevens van de voorgedragen persoon staan, en volstaat een SMS-je terug om het voorstel te volgen of voor een chat-meeting te agenderen. Op een website kunnen profielen worden gezet van de voorgedragen personen.

MENINGSUITWISSELING

Het uitwisselen van meningen is niet de sterkste kant van parlementsleden. Onze volksvertegenwoordigers klagen dat ze geen contact hebben met het publiek en geven de pers de schuld. Ongeveer de helft van de Kamer is van mening dat burgers onvoldoende geïnteresseerd zijn in de politiek en weinig kennis van zaken hebben. 'Ik vind dat de Nederlandse burger zich best wat meer zou kunnen inleven in de eigen Nederlandse politiek. Veel burgers slikken alles maar voor zoete koek en klagen vervolgens dat het niet goed is, maar zich er actief mee bemoeien, ho maar.'³ Evenzo klagen burgers dat kamerleden niet aanspreekbaar zijn.⁴ 'Ze maken de burger belachelijk door te zeggen dat die geen verstand van zaken heeft en politieke vernieuwing zoals het correctief referendum wijzen ze af. Leve de kloof tussen burger en politiek!'

BURGERINITIATIEF

Sinds een jaar bestaat het burgerinitiatief om zelf een onderwerp op de Tweede Kameragenda te plaatsen, een

concrete maatregel om de afstand tussen burger en politiek te verkleinen. Tot nu toe is er afhoudend en tijdrekend mee omgegaan waardoor burgers andere wegen zoeken om aandacht te vragen voor hun zaak.

VERTROUWENSREGEL

Een minister, staatssecretaris of het kabinet als geheel treden af als zij niet langer het vertrouwen genieten van het parlement, maar voorbeelden in de wereld tonen aan dat een SMS piramide van burgers voldoende is om hetzelfde in kortere tijd te bereiken. In 2003 schetste Herbert Blankesteijn in een lezing dat de nieuwe media een ophaalbrug naar de burger zijn.⁵ Hij noemde het toen een misverstand dat internet de burger een stem geeft, invloed geeft. De praktijk is de afgelopen jaren anders gebleken. Burgers kunnen met nieuwe media een president verjagen (Filippijnen, 2001), de oppositie aan de macht brengen (Spanje, 2004), belastingverlaging afdwingen (UK, 2000; Korea, 2005), en vriendjespolitiek en stemfraude aan de kaak stellen (Saudi Arabië en Maleisië 2006, Egypte 2007).⁶ De nieuwe interactieve elektronische media – die peergroepen automatisch verbinden op basis van gedeeld belang – blijken vaak krachtiger dan parlement en wet samen. 2006 was het jaar van de digitale burger, 2007 is het jaar dat de burger zelf journalist, eindredacteur en uitgever is.

MACHT BESTAAT BIJ TOELATEN MACHT

De verhouding overheid (regering en ambtelijke macht) en de burger als kiezer en gekozen staat onder druk. De incidentele bedreigingen en onrusten hebben onzekerheid zodanig gevoed dat de privacy van de burger ondergeschikt is geraakt. In Nederland stijgt het aantal bewakingscamera's in winkels, kantoren en ontmoetingsruimten met de dag. Ook op straat worden beelden geregistreerd. In Engeland is elektronische surveillance zo ver doorgevoerd dat er gemiddeld 1 camera op 13 inwoners is. Met speciale (in Nederland bij TNO ontwikkelde) technologie kunnen vage beelden zo scherp worden gemaakt dat een nummerbord te lezen is vanaf een afstand van enkele honderden meters. De zogenaamde veiligheidsdiensten registreren daarnaast talloze andere informatie en hebben toegang tot de gegevens van elektronische communicatie, zoals telefoon en email. Het

internationale berichten verkeer wordt onderschept en gecontroleerd in centra zoals bij het Britse Echelon. De toenemende controlezucht van overheid en bedrijven wekt aversie op bij de burger. Als de volksvertegenwoordiger er geen rem op zet, dan trekt de kiezer de stekker eruit, of gebruikt op zijn minst meerdere identiteiten als stoorzender. Er is namelijk een grens aan het uitoefenen van macht.

Een democratisch en technologisch functionerende samenleving stelt hogere eisen aan de politiek. In toenemende mate willen burgers betrokken worden bij de voorbereiding en geïnformeerd worden over de argumenten die tot een beslissing leiden. Belanghebbenden gebruiken de technologie om zich te 'wapenen' tegen de vaak ondoorzichtige procedures en besluitvorming van de overheid.⁷ Als betrokkenen met verschillende belangen hun stem laten horen, worden maatschappelijke tegenstellingen duidelijker. Op dat ogenblik is het de taak van de politiek om knopen door te hakken. Door de betrokkenheid van mondige burgers bij het debat, zal dat moeten gebeuren op basis van goede argumenten. De politieke wereld moet zich dus meer en meer maatschappelijk verantwoord voor de beleidsopties waarvoor ze gekozen heeft. In die sfeer is het normaal dat de burger meer van het parlement verwacht. Die wil dat het beleid zich verantwoordt. En dat kan alleen maar gebeuren in een instelling, een parlement dat publiek en open en verificerbaar functioneert. Volgens de democratische paradox geldt dus dat meer democratie tot meer politiek conflict leidt en dus tot een moeizamer tot stand komen van het beleid. Meer democratie geeft meer verantwoordelijkheden aan de politiek, maar als het parlement dat als meest representatieve politieke instelling niet weet waar te maken zal de rechtstreekse verbinding tussen burger en overheid zich verbreden tot een information and communication highway.⁸ Parlementariërs hebben anno 2007 nog een laatste kans om met inzet van ICT de digitale kloof te overbruggen op straffe van het in 2017 finaal te worden gepasseerd met de snelheid van het licht.

Prof.dr.ir. J.L.F.W. van Kokswijk is onderzoeker 'Toekomstvisie Nieuwe Media' bij de Afdeling Psychologie & Communicatie van Gezondheid & Risico aan de Universiteit Twente.